

Ekoloji ve İklim Değişikliği

böllmakale

Yerel İklim Eylem Planlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Özlem Aslan ve Nurseli Yeşim Sünbüloğlu

Yerel İklim Eylem Planlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Özlem Aslan ve Nurseli Yeşim Sünbüloğlu

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
İSTANBUL
Türkiye

İçindekiler

Önsöz 4

Yönetici Özeti 5

1. Yerel İklim Eylem Planlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kırılganlık 10

2. Yerel İklim Eylem Planlarındaki Sınırlılıklar 12
2.1. Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Veri 12
2.2. Yeşil Dönüşüm 13
2.3. Katılımcılık Mekanizmaları 14
2.4. İzleme ve Değerlendirme 15

3. Yerel İklim Eylem Planlarında İmkânlar 17
3.1. Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Veri 17
3.2. Yeşil Dönüşüm 17
3.3. Katılımcılık Mekanizmaları 18
3.4. İzleme ve Değerlendirme 19

4. Politika Önerileri 21
4.1. Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Veri 21
4.2. Yeşil Dönüşüm 22
4.3. Katılımcılık Mekanizmaları 23
4.4. İzleme ve Değerlendirme 24

5. Sonuç 25

Yazarlar Hakkında 28

Künye 28

Önsöz

İklim krizinin etkilerini gündelik hayatımızda artık açıkça hisseder hale geldik. Ancak bu etkiler toplumun bütün kesimlerini aynı ölçüde etkilemiyor; var olan ekonomik ve toplumsal eşitsizlikler daha da belirginleşiyor. Bu nedenle sera gazı emisyonlarının azaltılması kadar, toplumların iklim krizinin sonuçlarına hazırlanması ve bu süreçte adaletin gözetilmesi de önem taşıyor. Savaşların, jeopolitik rekabetin ve siyasi kutuplaşmanın uluslararası işbirliğini giderek zorlaştırdığı böyle bir dönemde, iklim kriziyle mücadelede bilimin, dayanışmanın ve toplumsal katılımın önemini daha da çok hissediyoruz. COP30 sonrasında fosil yakıtlardan uzaklaşmaya yönelik uluslararası girişimlerin sürmesi de siyasi engellere rağmen bu alandaki çabaların devam ettiğini göstermesi açısından umut verici. Türkiye'nin ev sahipliği yapacağı COP31 ise bu çabaların somut politikalara dönüşmesi açısından önemli bir dönemeç olacak.

İklim krizinin etkilerine karşı hazırlıklı olmak, yalnızca altyapı yatırımlarıyla değil, farklı toplumsal kesimlerin ihtiyaçlarının ve karar alma süreçlerine katılımının da gözetilmesiyle mümkün olabilir. Bilhassa yerel iklim politikalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nasıl ele alındığı bu açıdan önem taşıyor. Kadınların iklim değişikliğinden daha fazla etkilenebilecek gruplar arasında sayılması, iklim politikalarının hazırlanması ve uygulanmasında otomatik olarak söz sahibi olmalarını sağlamıyor.

COP30'da kabul edilen 2026-2034 Belém Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politikalarına yansıtılması için uluslararası bir çerçeve sunuyor. Türkiye'de yerel iklim değişikliği eylem planlarının hazırlanmasının zorunlu hale gelmesi de bu yaklaşımın belediyelerin uygulamalarında nasıl karşılık bulacağı sorusunu daha önemli kılıyor.

Heinrich Böll Stiftung olarak kuruluşumuzdan bu yana benimsediğimiz toplumsal cinsiyet demokrasisi ilkesi doğrultusunda, iklim politikalarını da eşitlik ve katılım açısından değerlendirmeyi son derece önemsiyoruz. Kadir Has Üniversitesi ile birlikte yürüttüğümüz bu araştırmada Özlem Aslan ve Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, on belediyenin yerel iklim eylem planlarını toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden inceledi ve Türkiye'de yerel iklim eylem planları süreçlerinde rol alan uzmanlarla görüştü. Araştırmanın bulguları, kadınların planlarda çoğunlukla korunması gereken kırılgan bir grup olarak ele alındığını, iklim yönetişiminin etkin özneleri olarak ise sınırlı yer bulduğunu gösteriyor. Bu çalışmanın, yerel iklim politikalarının daha katılımcı ve eşitlikçi biçimde geliştirilmesine katkı sunmasını umuyoruz.

Cem Bico
Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği
Ekoloji ve İklim Değişikliği Program Koordinatörü
İstanbul, 29 Ekim 2026

Yönetici Özeti

İklim değişikliği, günümüz kentlerinin karşı karşıya olduğu en önemli toplumsal, ekonomik ve ekolojik sorunlardan biridir. Dünya nüfusunun giderek daha büyük bir bölümünün kentlerde yaşadığı bir dönemde; sıcak hava dalgaları, seller, kuraklık, deniz seviyesindeki yükselme ve diğer aşırı hava olayları kentleri iklim değişikliğinin etkilerinin yoğun biçimde yaşandığı alanlar haline getirmektedir. Aynı zamanda küresel sera gazı salımlarının yaklaşık yüzde 70'inin[1] kentlerden kaynaklandığı düşünüldüğünde, kentler yalnızca iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlanması açısından değil, emisyonların azaltılması açısından da temel müdahale alanlarıdır. Bu nedenle iklime dirençli altyapıların, ulaşım, enerji, su ve barınma sistemlerinin geliştirilmesi ve iklim politikalarının yerel düzeyde etkin biçimde hayata geçirilmesi kritik önem taşımaktadır.

Yerel İklim Değişikliği Eylem Planı (YİDEP)[2], belediyelerin iklim değişikliğiyle mücadelede izleyecekleri yol haritasını ortaya koyan temel politika belgesidir. Farklı adlar ve metodolojiler altında hazırlanan bu planlar, genellikle kentlerin sera gazı emisyon envanterlerini ve iklim kırılganlıklarını belirlemekte, azaltım ve uyum politikalarını tanımlamakta ve bunlara ilişkin izleme ve değerlendirme mekanizmalarını ortaya koymaktadır. Bu yönleriyle YİDEP'ler kentlerde iklim yönetişiminin önceliklerini, aktörlerini ve müdahale alanlarını şekillendiren önemli politika araçlarıdır.

İklim değişikliğinin etkileri toplumun bütün kesimleri tarafından eşit biçimde deneyimlenmemektedir. Gelir, toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik, göçmenlik durumu ve bakım sorumlulukları gibi mevcut eşitsizlikler, bireylerin ve toplulukların iklim risklerine maruz kalma düzeylerini ve bu risklerle baş etme kapasitelerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle kentsel iklim politikalarının altyapı, enerji, ulaşım veya emisyon azaltımına dair teknik hesaplamalar üzerinden ele alınması yeterli değildir. Etkili ve adil bir iklim politikasının, mevcut toplumsal eşitsizliklerin iklim değişikliğiyle nasıl kesiştiğini dikkate alan bir **iklim adaleti perspektifine** dayanması gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği bu perspektifin temel bileşenlerinden biridir. Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü, bakım sorumlulukları, gelir ve istihdam eşitsizlikleri, kaynaklara ve karar alma mekanizmalarına erişimdeki farklılıklar, iklim değişikliğinin etkilerinin ve iklim politikalarının kadınlar ve erkekler açısından farklı sonuçlar yaratmasına neden olabilmektedir. İklim politikalarının mevcut eşitsizlikleri yeniden üretmemesi veya derinleştirmemesi için toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim planlaması bağlamında veri üretiminden katılımcılığa, politika tasarımından uygulamaya ve izleme-değerlendirmeye kadar bütün aşamalara dahil edilmesi gerekmektedir.

---

1 Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), "Executive Summary", *Empowering Urban Energy Transitions*, Paris: IEA, 2024, https://www.iea.org/reports/empowering-urban-energy-transitions/executive-summary (Erişim tarihi: 27 Ekim 2026).

2 Bu raporda Yerel İklim Eylem Planı (YİDEP) kavramı yerel yönetimlerin farklı başlıklar ve metodolojiler doğrultusunda geliştirdikleri kapsamlı uyum ve eylem belgelerinin tümü için kullanılmaktadır.

Bu araştırma, **Türkiye'de yerel yönetimler tarafından hazırlanan yerel iklim eylem planlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin hangi düzeyde ve hangi biçimlerde ele alındığını** incelemektedir. Çalışma, planlarda toplumsal cinsiyet ve kırılganlık kavramlarının nasıl tanımlandığına, hangi veri ve politika araçlarıyla ilişkilendirildiğine ve planlama süreçlerine nasıl yansıtıldığına odaklanmaktadır. Böylelikle araştırma, Türkiye'de yerel iklim politikaları ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkinin mevcut durumuna ilişkin sistematik bir değerlendirme sunmayı ve daha eşitlikçi bir yerel iklim yönetişimi için olası politika alanlarını belirlemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma birbirini tamamlayan iki farklı veri kaynağına dayanmaktadır. İlk olarak Diyarbakır, Sakarya, Eskişehir, Mersin, İstanbul, Kayseri, Samsun, İzmir, Hatay ve Gaziantep olmak üzere **10 belediyenin yerel iklim eylem planları toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelenmiştir**. Araştırmanın dayandığı ikinci veri kaynağı ise yerel iklim politikalarının farklı aşamalarında rol alan aktörlerle yapılan görüşmelerdir. Bu görüşmeler genel olarak YİDEP'lerin hazırlanması ve uygulanması sırasında ortaya çıkan kurumsal süreçleri, sınırlılıkları ve imkânları anlayabilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ocak–Mart 2026 döneminde yapılan bu görüşmeler; belediye ve kamu kurumlarında çalışan sekiz uzmanı, fon ve danışmanlık hizmeti sağlayan üç kuruluşun temsilcilerini ve iklim politikaları alanında çalışan dört uzmanı kapsamaktadır.

Araştırmanın bulguları, Türkiye'de yerel iklim eylem planlarının ulusal politikalar ve mevzuatın yanı sıra uluslararası iklim ağları, finansman kuruluşları, danışmanlık şirketleri, kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum aktörlerinin dahil olduğu çok katmanlı bir yönetişim ekosistemi içinde şekillendiğini göstermektedir. Belediyeler bu yapının temel yürütücü aktörleri olmakla birlikte, kurumsal kapasite, uzman personel, finansal kaynaklar ve uluslararası ağlara erişimdeki farklılıklar planların kapsamını ve niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Uluslararası kuruluşlar ve danışmanlık şirketleri ise finansman, metodoloji ve teknik uzmanlık sağlama açısından önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği bu yönetişim ekosisteminde temel bir politika önceliği olarak öne çıkmamaktadır. Uzun süre gönüllülük esasına dayalı olarak ve her yerel yönetimin kendi koşulları bağlamında farklı metodolojilerle hazırlanan YİDEP'ler, 9 Temmuz 2025 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7552 sayılı İklim Kanunu ile yasal bir yükümlülük haline gelmiştir. Kanun'un bu alandaki uygulama usul ve esaslarını belirleyen ve 4 Ağustos 2026 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan "Yerel İklim Değişikliği Eylem Planları ile İl İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulları Hakkında Yönetmelik" ile birlikte YİDEP'lerin daha standart bir yapıya kavuşması öngörülmektedir. Yönetmelik, Kanun'daki tanımı esas alarak adil geçişi "iklim değişikliğiyle mücadelede ve yeşil büyüme sürecinde; çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelliler gibi süreçten en fazla etkilenebilecek kişiler öncelikli olmak üzere herkesi kapsayacak, istihdam sürecinin uygun tedbirler alınarak yönetildiği ve yeni istihdam alanlarının oluşturulduğu, ekonomik, çevresel ve sosyal kazanımların en üst düzeyde tutulduğu politika ve uygulamalar" olarak tanımlamakta ve YİDEP'lerin "adil geçiş gereklilikleri"

göz önünde bulundurularak hazırlanacağını belirtmektedir.[3] Bu rapordaki araştırma ve raporlama süreci, bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önceki bir dönemi kapsamaktadır. Bu değişimin YİDEP'ler üzerindeki etkisini görmek için belirli bir süre geçmesi ve yeni bir çalışma yapılması gerekecektir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik normlar ve uygulama araçları uluslararası iklim ağlarında giderek daha fazla yer alsa da, bunların yerel iklim eylem planlarına yansıması belediyelerin kurumsal kapasitesine bağlıdır. Araştırmamız bu açıdan üç temel faktörün öne çıktığını göstermektedir: **(i) belediye birimleri arasındaki koordinasyon, (ii) toplumsal cinsiyet ve iklim ilişkisine dair uzmanlık ve (iii) planlama sürecinde görev alan kişilerin ilgi ve inisiyatifi.** Özellikle sosyal hizmetler ve kadın birimlerinin sürece dahil edilmesi, mevcut eşitlik politikalarının iklim politikalarıyla ilişkilendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Buna karşılık uzman personel ve kurumsal süreklilik bağlamındaki eksiklikler, toplumsal cinsiyet perspektifinin çoğunlukla bireysel inisiyatifler üzerinden dahil edilmesine yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin YİDEP süreçlerinin kurucu bir bileşeni haline getirilebilmesi için, yerel yönetim birimleri arasındaki koordinasyon ile toplumsal cinsiyet ve iklim ilişkisine dair uzmanlığın kurumsallaştırılması önem arz etmektedir.

Birimler arası koordinasyonun ve cinsiyet eşitliği uzmanlığının önemi, iklim eylem planlarında farklı politika alanlarına bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılması gereğini ortaya koymaktadır. Belge analizi ile uzman görüşmelerini bir arada değerlendiren bu araştırma, yerel iklim eylem planlarını **çok katmanlı iklim yönetişimi ekosistemi** içerisinde ele almaktadır. Bu çerçevede çalışma, toplumsal cinsiyet ve kırılganlığın yerel iklim politikalarında nasıl kavramsallaştırıldığını ve politika araçlarına nasıl dönüştürüldüğünü incelerken, daha eşitlikçi bir yerel iklim politikasının geliştirilmesi açısından dört temel müdahale alanına odaklanmaktadır: **(i) cinsiyete göre ayrıştırılmış veri; (ii) yeşil dönüşüm; (iii) katılımcılık mekanizmaları; (iv) izleme-değerlendirme süreçleri.**

Temel hedef, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerel iklim politikalarının yan bir unsuru olarak değil, **adil ve etkili iklim politikasının kurucu bir bileşeni** olarak ele alınmasına katkı sunmaktır. Bu doğrultuda rapor, Türkiye'deki mevcut yerel iklim planlama süreçlerinin olanaklarını ve sınırlılıklarını ortaya koyarken, belediyeler, merkezi kamu kurumları, fon sağlayıcı kuruluşlar ve iklim politikalarının hazırlanmasında rol alan diğer aktörler için uygulanabilir politika önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

---

3 4 Ağustos 2026 tarihli ve 33330 sayılı Resmî Gazete, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2026/08/20260804-1.htm.

POLİTİKA ÖNERİLERİ	
Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Veri	• Kadınların bilgi ve deneyimleri iklim politikalarına dahil edilmelidir. • Kesişimsel, cinsiyete duyarlı nitel ve nicel veri üretimi yaygınlaştırılmalıdır. • Kırılgan grupların ve kırılganlığın dağılımını gösteren mekânsal veri üretilmelidir.
Yeşil Dönüşüm	• Yeşil dönüşüm adil geçiş perspektifiyle planlanmalıdır. • Kadınların yeşil beceri ve uzmanlıkları güçlendirilmelidir. • Kadınlar yeşil dönüşümün öznesi ve karar vericisi olarak konumlandırılmalıdır.
Katılımcılık Mekanizmaları	• Katılımcılık perspektifi, plan hazırlığına ek olarak, planın uygulama ve izleme-değerlendirme süreçlerine de dahil edilmelidir. • Katılımcılık için etkili, kapsayıcı ve kesişimsel mekanizmalar kurulmalıdır.
İzleme ve Değerlendirme	• Cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler, izleme ve değerlendirme göstergeleri ile doğrudan ilişkilendirilmelidir. • Planların bütününe yansıyan ve sosyal etkileri ve eşitlik boyutunu görünür kılan göstergeler geliştirilmelidir

Plan	Yıl	Proje Desteği	Teknik Destek/ Uygulama	Kurum İçi Yürütücü
Diyarbakır Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planı	2025	Avrupa Birliği ve Almanya Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı "Enerji Dönüşümü için AB: Batı Balkanlar ve Türkiye'de Belediye Başkanları Sözleşmesi"	Litvanya Merkezi Proje Yönetimi Ajansı (CPMA)	İklim Değişikliği ve Sıfır Atık Dairesi Başkanlığı Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı
Sakarya Yerel İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı	2025	Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti "Türkiye'de İklim Değişikliğine Uyum Eyleminin Güçlendirilmesi Projesi"	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)	Belirtilmemiş
Eskişehir Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planı	2024	Belirtilmemiş	Demir Enerji	İklim Değişikliği ve Sıfır Atık Dairesi Başkanlığı
İstanbul Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planı	2023	Avrupa Birliği ve Almanya Federal Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Bakanlığı "Enerji Dönüşümü İçin AB: Batı Balkanlar ve Türkiye'de Belediye Başkanları Sözleşmesi"	Litvanya Merkezi Proje Yönetimi Ajansı (CPMA)	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı İklim Değişikliği Şube Müdürlüğü Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı Enerji Yönetimi ve Aydınlatma Şube Müdürlüğü
İstanbul İklim Değişikliği Eylem Planı	2021	Belirtilmemiş	C40 Cities	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı
Mersin Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planı	2023	Belirtilmemiş	TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi İklim Değişikliği ve Sürdürülebilirlik Başkan Yardımcılığı	İklim Değişikliği ve Sıfır Atık Daire Başkanlığı
Kayseri İklim Değişikliği Azaltım ve Uyum Eylem Planı	2022	Belirtilmemiş	ATALAY Consulting	İklim Değişikliği ve Sıfır Atık Daire Başkanlığı
Samsun Yerel İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı[4]	2022	Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti "Türkiye'de İklim Değişikliğine Uyum Eyleminin Güçlendirilmesi Projesi"	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)	Belirtilmemiş
İzmir Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planı	2020	Avrupa Birliği	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) AECOM	İklim Değişikliği ve Çevre Koruma Kontrol Dairesi Başkanlığı İklim Değişikliği ve Temiz Enerji Şube Müdürlüğü
Hatay Sera Gazı Emisyon Envanteri ve İklim Değişikliği Eylem Planı	2019	Avrupa Birliği "Hatay Büyükşehir Belediyesi Karbon Ayak İzi Envanteri ve İklim Değişikliği Eylem Planı Hazırlanması Projesi"	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) İLBANK Ekodenge Mühendislik Mimarlık Danışmanlık	Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Dairesi Ulaşım Dairesi
Gaziantep İklim Değişikliği Eylem Planı	2016	Avrupa Birliği	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası Deloitte, Touche & Tohmatsu	Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı

4 Bu rapor kapsamında incelenen Yerel İklim Değişikliğine Uyum Eylem Planlarına (YİDEP) kamuya açık çevrimiçi kaynaklardan erişilmiştir. Araştırmanın yürütüldüğü dönemde Samsun Büyükşehir Belediyesi'nin 2022 tarihli Yerel İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planına erişilebildiğinden, değerlendirmeye bu plan dahil edilmiştir. Bununla birlikte, Samsun için hazırlanan 2025–2030 dönemini kapsayan güncel Yerel İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planına da şu bağlantıdan erişilebilmektedir: https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/samsun-yerel--8230-3149-20250311112737.pdf

1. Yerel İklim Eylem Planlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kırılganlık

Bu rapor kapsamında yerel iklim eylem planları üzerinden yürütülen analiz toplumsal cinsiyet perspektifinin planlara farklı düzeylerde yansıdığını göstermektedir. Bazı planlarda kadınlar yalnızca demografik bir kategori olarak yer almakta ve toplumsal cinsiyet analizi zaman zaman kadın-erkek nüfus oranlarının belirtilmesi ile sınırlı kalmaktadır. Bazı planlarda ise kadınlar iklim değişikliğinden daha fazla etkilenebilecek "kırılgan gruplar" arasında tanımlanmakta olsa da, kadınların kırılganlıklarını azaltmaya yönelik somut politikalara çok az sayıda planda yer verilmektedir. Bununla birlikte, bu planlarda bakım emeği, işgücü piyasasındaki eşitsizlikler, gelir farklılıkları ve ekonomik bağımlılık gibi, bu kırılganlığı üreten yapısal toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri çoğunlukla analiz edilmemektedir. İncelediğimiz planların bir kısmında ise iklim adaleti ve toplumsal cinsiyet eşitliği, BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Paris Anlaşması ve uluslararası kent ağlarının sağladığı çerçevelerle ilişkilendirilmekte; farklı toplumsal kesimlerin iklim değişikliğinden farklı biçimlerde etkilenebileceği kabul edilmektedir. Örneğin, İstanbul YİDEP (2021), iklim değişikliğine uyum kapasitesini, sağlık, barınma, yaşam maliyeti, yoksulluk, eşitsizlik, siyasi katılım ve kamu hizmetlerine erişim gibi çok sayıda toplumsal faktörle ilişkilendirerek iklim değişikliğini yalnızca teknik bir sorun değil, çok boyutlu bir yönetişim ve sosyal politika meselesi olarak ele almaktadır ve kadınların kırılganlığını, işgücüne düşük katılım, kayıt dışı istihdam ve ev içi bakım yükü gibi yapısal eşitsizliklerle ilişkilendirmesi açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Bazı planlarda kırılganlığın mekânsal maruziyet, afet yönetimi, halk sağlığı ve enerji yoksulluğu üzerinden tanımlandığı görülmektedir. Ancak planlarda bu alanların cinsiyet eşitliği ile kesişimine dair bir perspektife yer verilmemektedir. Mekânsal maruziyet kapsamında şehir genelinde kırılganlık haritaları oluşturulmakta, iklim değişikliğinin etkilerinin yoğunlaştığı bölgeler ve hassas noktalar tespit edilmektedir. Dolayısıyla kırılganlık, toplumsal farklılaşmalardan ziyade coğrafi ve fiziksel risklerin dağılımı üzerinden ele alınmaktadır. Halk sağlığına ise daha çok genel bir yaşam kalitesi çerçevesinde yaklaşılmakta, sosyal eşitsizlikleri merkeze alan bir yaklaşım çoğu zaman geliştirilmemektedir. Enerji yoksulluğu sorununu çözmek üzere enerji verimliliği artırıcı projeler, yenilenebilir enerji kaynaklarının teşviki, sosyal destek programlarının genişletilmesi, toplumsal farkındalık ve eğitim, yeşil altyapı ve iklim dirençliliği projeleri, yerel enerji kooperatiflerinin kurulması gibi eylemler önerilmektedir. Ancak bu politikalar toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınmamaktadır. Bazı YİDEP'lerde ise kırılganlık daha geniş anlamda yoksulluk ve yoksunluk süreçleriyle ilişkilendirilmektedir. Ancak yine, kadınlar bu süreçlerden etkilenen gruplar arasında sayılsalar da, bu kırılganlığın toplumsal cinsiyet temelli nedenlerine dair bir tartışmaya yer verilmemektedir.

Bazı planlar ise kadınları kırılgan bir grup olarak tanımlamanın ötesine geçerek toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmaya yönelik somut politika alanları belirlemektedir. Örneğin İzmir YİDEP (2020), iklim politikalarının farklı toplumsal gruplar üzerinde farklı ve hatta eşitsiz sonuçlar yaratabileceğini kabul ederek ulaşım ve sağlık politikalarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sakarya YİDEP (2025) ise cinsiyet, yaş, engellilik, işsizlik, yoksulluk, yer değiştirme zorunluluğu ve geçim sıkıntısı gibi etkenleri kırılganlığı belirleyen faktörler olarak sıralamaktadır. Bu YİDEP'te iklim değişikliği ile mücadele sosyal yardım, sosyal koruma, mali destek ve hizmet programları ile birlikte düşünülmektedir. Bu bağlamda da iklim kaynaklı dönüşümlerin kadınlar ve kız çocuklarının istihdamı üzerindeki etkilerine ve bu grupların teknik kapasitelerinin ve dirençliliğinin artırılmasına odaklanılmaktadır. Samsun YİDEP (2022) özellikle kadın çiftçiler, kadın tarım işçileri ve kadın üretim kooperatiflerine yönelik destek mekanizmalarının geliştirilmesini önermektedir. Hatay YİDEP (2019) ise kadınların ulaşım ve enerjiye erişimi ile ekonomik faaliyetlerini desteklemeye yönelik çeşitli önlemlere yer vermektedir.

Bu örnekler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerel iklim politikalarına dahil edilmesi açısından önemli bir potansiyele işaret etmekle birlikte, **toplumsal cinsiyet perspektifinin planların bütününe ve farklı sektörel politikalara sistematik biçimde entegre edildiğini söylemek henüz mümkün değildir**. Kadınlar ağırlıklı olarak iklim değişikliğinin etkilerine karşı korunması gereken kırılgan gruplar ve sosyal politikaların hedef grubu olarak konumlandırılmakta; iklim politikalarının tasarlanması ve uygulanmasında aktif aktörler olarak daha sınırlı yer bulmaktadır. Dahası, kadınların kırılganlıklarını azaltmaya yönelik politikaların bulunduğu planlarda dahi hedeflerin çoğunlukla ölçülebilir göstergelerle, bütçelerle ve izleme mekanizmalarıyla ilişkilendirilmediği görülmektedir. Dolayısıyla temel ihtiyaç, kadınları yalnızca iklim değişikliğinin etkilerine karşı kırılgan bir grup olarak tanımlamanın ötesine geçerek, **toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini üreten yapısal koşulları iklim politikalarının farklı alanlarında dikkate alan ve kadınları iklim yönetişiminin aktif özneleri olarak konumlandıran bütüncül bir yaklaşımın geliştirilmesidir.**

2. Yerel İklim Eylem Planlarındaki Sınırlılıklar

2.1. Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Veri

Cinsiyete göre ayrıştırılmış verinin sistematik ve düzenli şekilde toplanması, YİDEP'ler kapsamında politikalar geliştirilmesi, eylemlerin belirlenmesi ve planların revize edilmesi süreçleri açısından kritik öneme sahiptir. Çünkü YİDEP'lerde toplumsal cinsiyet perspektifinin etkili bir şekilde entegre edilmesinin önündeki en önemli engellerden biri, iklim değişikliği bağlamında cinsiyete göre ayrıştırılmış veriye erişimin sınırlı olmasıdır. Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri, yeşil dönüşüm, katılımcılık mekanizmaları ve izleme-değerlendirme bağlamlarında ve kırılganlık analizinde kullanılan; istihdam, gelir, ulaşım, sağlık ve enerji kullanımı gibi alanlarda kişilerin yaşam koşullarını ve deneyimlerini ortaya koyan; cinsiyete göre ayrı ayrı değerlendirildiğinde iklim değişikliğinin etkileri ile ihtiyaçların nasıl farklılaştığını anlamayı sağlayan sayısal bilgileri (nicel) ve görüşme, gözlem gibi yollarla edinilen bilgileri (nitel) ifade eder. Cinsiyete göre ayrıştırılmış verinin yalnızca mevcut olması değil, türü de önemlidir. Nicel ve nitel verinin birbirini destekleyecek şekilde üretilerek politikaların ve uygulamaların temeli haline getirilmesinin gerekliliği açıkça görülmektedir. YİDEP hazırlık sürecinde veriye erişme konusunda ortaya çıkan sıkıntılar ile ilgili olarak öncelikle şu nedenlere işaret edilmiştir: İhtiyaç duyulan verinin mevcut olmaması, idari yetki alanlarındaki karmaşıklıklar nedeniyle ihtiyaç duyulan verinin hangi kurumdan elde edileceğinin belirsiz olması ve kurumların veri paylaşımını sınırlı tutması. Veriye erişim konusunda yaşanan farklı bir sorunun da, farklı kaynaklarda bulunan aynı veriler arasındaki tutarsızlıklar olduğu belirtilmiştir.

Veriye erişim konusunda genel bir sıkıntıdan sıklıkla bahsedilmekle birlikte belirli verilerin daha kolay ulaşılabilir olduğu görülmektedir. Örneğin, il düzeyinde nüfusun yaş grupları kırılımı verisi belediyelerin kolaylıkla ulaşabildiği bir veri türüdür. Öte yandan sosyoekonomik veriler, sektörel bazda kadın istihdamına dair veriler, göçmenlerle ilgili veriler ve sağlık verileri, bu rapor için gerçekleştirilen görüşmelerde ulaşılması mümkün olmayan ya da zor olan veri türleri olarak ön plana çıkmıştır. Göçmenlerle ilgili verilerin "hassas bilgi" olduğu gerekçesiyle, sağlık verilerinin de kişisel veri kapsamına girdiği için devlet kurumları tarafından paylaşılmadığı belirtilmiştir. Ancak, örneğin sağlık verileri dahilinde, hava kirliliği sonucu ortaya çıkan hastalıklarla ilgili veri, YİDEP uygulama süreçleri için kritik bir önem teşkil etmektedir. Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri bağlamında ise özellikle istihdam verisi örnek gösterilebilir. Bu alanda kayıt dışı çalışan kadın sayısının çok yüksek olması, kadın istihdamı konusunda güvenilir veriye erişmeyi neredeyse imkânsız hale getirmektedir.

Görüşmeciler YİDEP hazırlık sürecinde özellikle ilçe ve mahalle düzeyinde veri bulmakta zorlandıklarını; eylemleri öngörülere ve gözlemlere dayanarak detaylandırmak durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Veri eksikliği konusunda her ne kadar çoğunlukla merkezi devlet kurumları işaret edilse de, bazı örneklerde yerel yönetimlerde de YİDEP süreçleri ile ilgili belirli verilerin bulunmadığı ifade edilmiştir. Örneğin, belediyelerle çalışan bir uzman, bazı belediyelerde sera gazı emisyon değerleri gibi temel verilerin bulunmadığını belirtmiştir.

2.2. Yeşil Dönüşüm

Yeşil dönüşüm, belediyelerin kendi yetki alanlarındaki sektörlerde alternatif enerji kaynaklarına doğru bir dönüşümü gerçekleştirmeyi hedefleyen pratikleri kapsamaktadır. Bu dönüşüm ihtiyaç duyulan yeni uzmanlıklara paralel olarak yeni istihdam olanaklarına da kapı açmaktadır. Bu yeni istihdam olanaklarının cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınması "adil geçiş" yaklaşımıyla da uyumludur. Bu bağlamda, yeşil dönüşüm başlığı YİDEP'ler açısından da cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Yeşil dönüşümün toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleme potansiyelini sınırlayan temel faktörlerin başında, dönüşümün belediyelerde ve YİDEP'lerde ağırlıklı olarak enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve yeşil altyapı bağlamında teknik ve fiziksel yatırımlar üzerinden ele alınması ve **adil geçiş, yeşil beceriler ve kapsayıcı istihdam boyutlarının yeterince gelişmemiş olması** gelmektedir.

Planlarda, yeşil dönüşüm sürecinin farklı sektörleri nasıl etkileyeceğine ve bu sektörlerde ne gibi yeni becerilere ihtiyaç duyulacağına dair analizin eksik olması ve dönüşmesi öngörülen sektörlerin cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınmamış olması kısıtlayıcı bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. İncelenen planların çoğunda yeşil dönüşümün kadınlar ve erkekler üzerindeki farklı etkileri değerlendirilmemekte; kadınların yeni yeşil sektörlere erişimini sağlayacak eğitim, beceri geliştirme ve istihdam politikaları sistematik biçimde oluşturulmamaktadır. Toplumsal cinsiyet perspektifinin yer aldığı sınırlı sayıdaki örnekte ise uygulamalar farklı sektörlere dağılmıştır ve bütüncül bir yaklaşım oluşturacak şekilde planların geneline entegre edilmemiştir.

Belediyelerin uygulama örneklerinde, kadınların çoğunlukla geleneksel olarak ilişkilendirildikleri el becerisi, bakım ve yeniden üretim emeğiyle bağlantılı alanlara yönlendirildikleri görülmektedir. Kadınları yalnızca ev içi enerji tüketimi, geri dönüşüm veya tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesinden sorumlu aktörler olarak konumlandıran yaklaşımlar, mevcut bakım ve ev içi emek yükünü yeniden üretme riski taşımaktadır. Bu durum, iklim değişikliği ile mücadeleye zemin hazırlayan yeşil sektörlerde toplumsal cinsiyet eşitliğini dönüştürücü bir yaklaşımdan ziyade, mevcut toplumsal cinsiyet rollerinin kısmen yeniden üretildiği bir çerçeveye işaret etmektedir.

Ayrıca, cinsiyete göre ayrıştırılmış verinin, örneğin, kentte veya kırsalda yaşayan kadınlar gibi alt gruplara ait ekonomik, sosyal ve kültürel verinin eksikliği, yeşil

dönüşüme dair eylemlerin belirlenmesi ve uygulanması aşamalarında önemli bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle temel kısıt, kadınların yeşil dönüşümün yararlanıcıları veya davranış değişikliğinin taşıyıcıları olmasının ötesinde, **yeni yeşil işlere erişen ve dönüşümün karar alma süreçlerine katılan aktif özneler olarak konumlandırılmasını sağlayacak sistematik bir toplumsal cinsiyet perspektifinin eksikliğidir.**

2.3. Katılımcılık Mekanizmaları

YİDEP'lerde katılımcılık yaygın biçimde benimsenen bir ilke olmakla birlikte, **katılımın niteliği ve farklı toplumsal kesimlerin temsiliyeti açısından bazı sınırlılıklar bulunmaktadır**. Katılımcılık çoğunlukla YİDEP metodolojilerinin öngördüğü paydaş toplantıları üzerinden tanımlanmakta ve toplantılara katılan kişi sayısı, katılımın başarısının temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Çoğu örnekte YİDEP hazırlık aşamasında katılımcılık gözetilmekle birlikte, karar alma mekanizmalarına katılımın, özellikle de iklim değişikliğinden orantısız etkilenen grupların katılımının nasıl sağlanacağının açıkça tarif edilmediği görülmektedir. Paydaş seçiminde ise teknik, kurumsal ve sektörel aktörlerin ağırlığı, iklim değişikliğinden farklı biçimlerde etkilenen toplumsal grupların sürece katılımını sınırlayabilmektedir. Toplumsal cinsiyet açısından en önemli kısıt, kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan örgütler, meclisler ve uzmanların YİDEP hazırlık ve karar alma süreçlerine dahiliyetlerinin sınırlı kalmasıdır. Bazı iyi uygulama örnekleri bulunmakla birlikte, kadınların katılımı planların genelinde kurumsallaşmış bir yaklaşım olarak ortaya çıkmamaktadır. Dolayısıyla temel ihtiyaç, katılımın yalnızca paydaş sayısı üzerinden değil, **kimlerin temsil edildiği, hangi bilgi ve deneyimlerin karar alma süreçlerine taşındığı ve farklı toplumsal grupların alınan kararlar üzerinde ne ölçüde etkili olabildiği** üzerinden değerlendirilmesidir.

Özellikle insan kaynağı eksikliği yaşayan belediyelerde, YİDEP hazırlık süreçlerinde teknik veri toplama faaliyetlerine odaklanıldığı, katılımcılık süreçlerinin ikinci planda kalabildiği görülmektedir. Belediyelerin bu durumun farkında olduğu, özellikle YİDEP yenileme ve mevcut planların izleme-değerlendirme süreçlerinde katılımcılığı artırmak üzere farklı stratejiler geliştirdikleri de ayrıca gözlemlenmektedir. Bu bağlamda bir belediye, katılımın mahalle ölçeğinde sağlanmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Katılımcılığı artırmak için önerilen bu strateji, YİDEP süreçlerini yürütenler de dahil tüm birimlerde eşitlik masası kurulmasını ve bu masalar aracılığıyla tüm eylem planlarının iklim değişikliği ve cinsiyet eşitliği perspektifi ile yeniden şekillendirilmesini kapsamaktadır.

Belediyelerin katılımcılığı sağlama konusunda farkında oldukları diğer bir eksiklik ise katılımcılık süreçlerinde dezavantajlı kadınların temsiliyetinin sınırlı olmasıdır. Örneğin, bir belediye yetkilisi, ulaşım alanında kadınlara yönelik eylem taleplerinin, ulaşım ihtiyaçları farklı olan sosyoekonomik açıdan daha avantajlı kadınlar tarafından dile

getirildiğini, belediyenin ulaşım hizmetlerini daha yoğun kullanan dezavantajlı kadınların ise toplantılara katılamamaları nedeniyle taleplerinin duyulmadığını belirtti.

Görüşülen uzmanlar, paydaş toplantılarında katılımcı sayısının yüksek olmasının her zaman nitelikli bir katılım anlamına gelmediğine yönelik bir eleştiri de getirmektedir. Görüşmecilere göre, bu durumun bir nedeni, Türkiye'de toplumsal kesimlerin politika yapma süreçlerine katılımının genelde sınırlı olması ve buna bağlı olarak katılımcılık kültürünün yeterince gelişmemiş olmasıdır. Diğer bir nedeni ise, özellikle iklim değişikliği ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişki üzerine düşünme ve politika üretme pratiğinin henüz yerleşmemiş olmasıdır. Yüksek katılımın olduğu bazı paydaş toplantılarında nitelikli katılım sağlanamamasının nedeni olarak toplantıların iyi yapılandırılmamış olması gösterilmektedir. Bazı belediyeler bu toplantıların belediyeye farklı konularda şikâyet iletme işlevi gördüğünü, iklim değişikliği özelinde geri bildirimlerin zayıf kaldığını belirtmektedir. Görüştüğümüz uzmanlar ise, iklim değişikliği odaklı geri bildirim alabilmek için toplantının hedefe uygun ve etkili yapılandırılmış olması gerektiğini, bunun da zaman ve emek gerektirdiğini belirtmektedir.

Uzmanlar YİDEP süreçlerinin merkezileştirilmesinin katılımcılığı belli açılardan sınırlandırma riski taşıdığına dikkat çekmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet alanında çalışan örgütlerin sürecin dışında kalması ya da katılım süreçlerinin seçici bir süzgeçten geçirilerek yapılması olası bir risk olarak ifade edilmektedir.

2.4. İzleme ve Değerlendirme

İzleme ve değerlendirme süreçlerinin sistematik biçimde işletilmemesi, YİDEP'lerin uygulanmasının ve etkilerinin değerlendirilmesinin önündeki önemli kısıtlardan biridir. Mevcut göstergeler ağırlıklı olarak sera gazı emisyonları ve enerji verimliliği gibi azaltım odaklı ve niceliksel olarak ölçülmesi daha kolay alanlarda yoğunlaşırken, uyum politikalarının ve bunların toplumsal etkilerinin değerlendirilmesi daha sınırlı kalmaktadır. Son yıllarda kırılganlık, enerji yoksulluğu ve iklim adaleti gibi konular izleme ve değerlendirme çerçevelerine girmeye başlasa da, toplumsal cinsiyete duyarlı göstergeler henüz sistematik hale gelmemiştir. Belediyelerin sera gazı ölçümü metodolojisini izleme-değerlendirme süreçlerinin merkezine aldığı ve göstergeleri bu yönde şekillendirdikleri, iklim eylemlerinin sosyal etkilerini (örneğin toplumsal cinsiyet eşitliğini) ölçecek olan göstergelerin belirlenmesinde ise bir uzmanlık eksiği olduğu dikkat çekmektedir.

Kadınlar çoğunlukla diğer kırılgan gruplarla birlikte değerlendirilmekte; cinsiyete göre ayrıştırılmış veri, kadınların iklim politikalarına katılımı, yeşil istihdama erişimi veya farklı iklim eylemlerinden nasıl etkilendiklerini takip etmeye yönelik göstergeler yalnızca sınırlı sayıdaki planda bulunmaktadır. Bu sınırlı sayıda planın uluslararası kurumlar tarafından sağlanan uzman desteğinin ve plan metodolojisinin geçerli olduğu planlar olduğu gözlenmiştir. Bu durum, izleme-değerlendirme süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin dahil edilmesinde insan kaynağı ve bütçe

kısıtı gibi faktörlerin de belirleyici olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir politika hedefi olarak tanımlanmasının ötesinde, **ölçülebilir hedefler ve göstergeler aracılığıyla izleme ve değerlendirme süreçlerine dahil edilmesi** gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

İzleme ve değerlendirme süreçlerinin ne ölçüde işletildiğine ilişkin olarak belediyeler ile uzman ve danışmanlık şirketlerinin değerlendirmeleri arasında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Uzmanlar ve danışmanlık şirketleri, düzenli izleme ve değerlendirme uygulamalarının henüz sınırlı sayıda belediyede gerçekleştirildiğini belirtirken, bazı belediyeler bu süreçleri belirli ölçülerde uygulamaya başladıklarını ifade etmektedir. Bununla birlikte, belediyelerin deneyimleri de izleme ve değerlendirmenin öngörülen periyotlarda yürütülmesinde güçlükler yaşanabildiğini göstermektedir. Örneğin, altı aylık periyotlarla gerçekleştirilmesi öngörülen izleme çalışmalarının bazı durumlarda iki-üç yıllık aralıklarla yapılabildiği belirtilmiştir. Bu bulgular, izleme ve değerlendirme alanında kapasitenin güçlendirilmesine ihtiyaç bulunduğuna işaret etmektedir. Görüşmelerimizde, uygulamada izleme ve değerlendirme süreçlerinin aksamasının bir sebebi olarak yakın zamanda hazırlanmış planların uygulama sürecinin henüz erken bir aşamada olması ve bazı eylemlerin henüz tamamlanmamış olması da sayılmıştır. Özellikle büyük altyapı projelerinin tamamlanmasını içeren göstergeler söz konusu olduğunda izleme ve değerlendirme takviminin geciktiği belirtilmektedir.

İzleme çalışmalarının yürütülmesi aşamasında, farklı belediye birimleri ile YİDEP sürecini takip eden birim arasındaki koordinasyonun güçlendirilmesine ihtiyaç duyulması da izleme ve değerlendirme süreçlerinin etkinliğini sınırlayabilmektedir. Diğer yandan, iklim değişikliğinin, uzun süreli kuraklık ve aşırı yağış gibi olaylarda gündelik hayatta daha hissedilir hale gelmesiyle birlikte belediye birimlerinde çalışanların farkındalığının arttığı, bu farkındalığın da izleme faaliyetlerinde işbirliğini artırdığı belirtilmektedir.

3. Yerel İklim Eylem Planlarında İmkânlar

3.1. Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Veri

Yerel yönetimlerin nicel veri yokluğunu telafi etmek için çeşitli stratejiler geliştirdikleri gözlemlenmektedir. Bu stratejilerden biri, paydaş toplantılarında dile getirilen anekdotları toplayarak bir tür nitel veri seti oluşturmaktır. Örneğin, belli bir mahallenin hangi noktasında spesifik riskler olduğunun ve orada ikamet edenlerin bu risklerden nasıl etkilendiklerinin aktarılan anekdotlar üzerinden anlaşılması önemli bir çaba olarak dikkat çekmektedir.

YİDEP hazırlık sürecinde özellikle mekânsal sosyoekonomik veriye erişilemeyen durumlarda, belediyelerin sağladığı sosyal yardımların verisi değerlendirilerek veya rayiç bedel analizi yapılarak bölgedeki gelir gruplarının haritası oluşturulabilmektedir.

Veri toplama, hem kurumlararası (merkezi ve yerel yönetim kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasında) hem de kurum içi birimler arasında bir bilgi alışverişinin sağlanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, paydaş toplantılarında farklı kurumları bir araya getirip, belirli verilerin hangi kurumda olduğunun öğrenilmesi, veri edinme sürecini önemli ölçüde kolaylaştırabilmektedir. Bazen YİDEP süreçlerini yürüten birimin nasıl bir veri istediği ancak bu toplantılarda ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla resmi yazı ile erişilemeyen bir veriye ulaşmak için yüz yüze ilişki bir işbirliği zemini sağlamakta ve ihtiyacın netleşmesine yardımcı olmaktadır.

Gerekli verinin bir izleme-değerlendirme göstergesi olarak tanımlanması da görüşmeciler tarafından veri eksikliğini gidermek üzere alınan bir önlem olarak tanımlanmıştır. Böylece ihtiyaç duyulan verilere dair bir takip mekanizması geliştirilmektedir.

3.2. Yeşil Dönüşüm

Yeşil dönüşüm kapsamında ortaya çıkan yeni sektörlerde, kadın istihdamının sağlanması ve artırılması, kadınların YİDEP süreçlerinde yalnızca kırılgan grup olarak ele alınmasının yarattığı sınırlılığı aşmak açısından çok önemli bir imkân sunmaktadır. Yeşil sektörlerde kadın istihdamını doğrudan artırmaya yönelik uygulamalar henüz sınırlı olsa da, belediyelerin genel eşitlik politikaları kadınların ve kırılgan grupların yeşil dönüşüm süreçlerine dahil edilmesi için önemli bir kurumsal zemin sunmaktadır. Bunun yanı sıra, iklim değişikliğinin etkilerine uyum süreçlerinde kadınların geleneksel bilgi ve deneyimlerine başvurulması kadınların bu süreçlerde etkin roller alması bağlamında önemlidir.

Görüşmelerde ayrıca, belediye bünyesinde kurulmuş olan bir yeşil dönüşüm ofisi, YİDEP uygulama kapasitesini geliştiren bir örnek olarak verilmiştir. Kendine ait bütçesi, insan kaynağı, uzmanlık ve eylem planı olan bir birimin yeşil dönüşüm süreçlerini koordine etmesi hem sektörel politikaların adil geçiş perspektifiyle ele alınması hem de yenilikçi projeler geliştirilebilmesi açısından önemlidir. Bu bağlamda yeşil dönüşüm ofisleri toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin kurumsallaşması için ideal bir zemin de sunmaktadır.

3.3. Katılımcılık Mekanizmaları

İklim eylem planlarının temel bir aşaması olan paydaş toplantılarının nasıl tasarlandığı, planların katılımcılık perspektifini anlamak açısından oldukça önemlidir. Katılımcı karar alma süreçlerini güçlendirme konusu belediyelerin kapasitelerini artırmaya yönelik olarak düzenlenen eğitimlerde ele alınmaktadır. Katılımcılığın pratikte de karşılık bulabilmesini sağlamak için, uygulanan bir eğitim programı kapsamında sivil toplum kuruluşları ve yerel kalkınma ajanslarının bir araya getirildiği bir kurgu tasarlanmıştır. Bu kurgu bağlamında, yerel halkın ihtiyaç ve taleplerinin sivil toplum kuruluşları aracılığı ile belediyelere ve kalkınma ajanslarına iletilmesi ve gündeme taşınması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Paydaş toplantıları planlamasını yürüten birimdeki kişilerin, söz konusu ilin sivil toplum ekosistemini yakından tanıyor olmasının bu anlamda belirgin bir avantaj olduğu görülmektedir. Katılımcılığı sağlama konusunda öne çıkan bir yöntem, ildeki farklı sivil toplum kesimlerini ve örgütlenmelerini bir araya getiren kent konseyi, kent meclisleri ve meslek odaları gibi çatı yapılar üzerinden ilerlemek ve buradaki kişi ve kurumları paydaş toplantılarına davet etmektir. Bu noktada bazı belediyelerde, paydaş toplantılarına nitelikli bir katkı sağlayacağı düşünülen sivil toplum aktörlerini tanıyan kişilerin, isme özel davet yöntemini kullandıkları görülmektedir.

Görüştüğümüz uzmanlar, paydaş toplantılarında katılımcıların, iklim değişikliğinin etkilerinin özellikle cinsiyet, cinsel yönelim ve göçmenlik statüsü bağlamında nasıl farklılaştığını birinci elden anlatmasının YİDEP içeriğine önemli bir katkı sağladığını vurgulamaktadır. Bu katkıyı değerlendirebilecek olan toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal kapsayıcılık uzmanlarının bu çalışmalarda yer almasının elzem olduğu bu açıdan da ortaya çıkmaktadır.

Kendi sınırları içindeki sosyal kırılganlık faktörlerini detaylı şekilde analiz etmiş olan belediyelerin etkili bir katılımcılığı sağlama konusunda ön plana çıktığı dikkat çekmektedir. Bu anlamda iyi bir örnek teşkil eden bir belediyenin kırılganlık analizini ilgili belediyenin sınırları içerisinde yaşayan vatandaşlarla doğrudan diyalog kurarak gerçekleştirdiği görülmektedir. Bunun yansıması olarak, söz konusu belediyede YİDEP paydaş toplantıları hem paydaşlara bilgi verecek şekilde hem de onlarla işbirliği geliştirecek şekilde organize edilmiştir. Aynı belediyenin YİDEP eylemlerini stratejik plana entegre etme konusunda da çalışma yürüttüğü görülmektedir.

YİDEP hazırlık sürecinin kısa sürmesi (yaklaşık 6 ay) katılımcılığı paydaş toplantıları ile sınırlasa da, daha geniş bir bütçe ve sürenin sağlanabildiği durumlarda çok daha kapsamlı bir katılımcılık mekanizması kurulabildiği görülmektedir. Örneğin, bir ilde yürütülen ve altı sene süren iklimle ilgili bir Avrupa Birliği projesi kapsamında problem alanlarının da paydaşlara tanımlatıldığı ve olası çözümlerin birlikte kurgulandığı belirtilmiştir.

Farklı açıdan istisnai nitelik taşıyan bir iyi örnekte ise, katılımcılığın yalnızca YİDEP hazırlık toplantısı ile sınırlandırılmayarak, izleme ve değerlendirme süreçlerinde de yöntemi şekillendiren bir prensip olarak benimsendiği görülmektedir. Söz konusu örnekte, belediye izleme ve değerlendirme raporunu bir toplantıyla paydaşlara sunarak geribildirim almıştır.

3.4. İzleme ve Değerlendirme

Uluslararası uzman ve finans oluşumlarının desteğiyle oluşturulmuş planlarda izleme ve değerlendirme süreçlerinin sistemli bir şekilde ilerlediği görülmektedir. İzlemesi yapılan planın kapsamına göre, yalnızca azaltımla ilgili teknik göstergelerin değil, azaltım ve uyum eylemlerinin sosyal etkilerini (örneğin toplumsal cinsiyet eşitliği boyutunu) de raporlardan takip etmek mümkündür. Fakat, bazı uluslararası kuruluşların izleme ve değerlendirme yöntemlerinde muğlaklıklar olabildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, daha detaylı ve etkili bir izleme ve değerlendirme yapabilmek için, YİDEP'lerin belediyelerin stratejik planlarına ve/veya yerel eşitlik eylem planlarına entegre edilmesinin ideal olacağı ifade edilmiştir. Uzmanlara göre, etkili bir izleme yönteminin altyapısı yerel eşitlik eylem planlarında halihazırda mevcuttur. Bu yöntemi takip eden az sayıda örnekte, belediyelerin kadınların da dahil olduğu spesifik grupları temel alan verileri toplayarak izleme yaptıkları görülmektedir.

İstisnai bir örnekte, bir belediyenin izleme ve değerlendirme sürecinde farklı bir metodoloji uygulayarak, belediyenin farklı birimlerinin kadınları odağına alan faaliyetlerini detaylı bir şekilde kayda geçirdiği görülmüştür. Söz konusu faaliyetleri yerel haberler üzerinden takip ederek raporlaştıran bu belediyenin böylelikle farklı birimlerin çalışmalarını raporda bir araya getiren kapsamlı bir izleme-değerlendirme süreci gerçekleştirmiş olması önemlidir. Bu yöntem sayesinde, YİDEP'te gösterge olarak yer almayan toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı faaliyetlerin değerlendirme sürecinde görünür hale gelmesi sağlanmıştır.

Etkin bir izleme ve değerlendirme süreci yönetimi, yerel yönetimlere yönelik hazırlanan eğitimlerde ele alınmaya başlayan bir konudur. Bu eğitimler özellikle niceliksel ölçümü zor olan alanlarda izleme ve değerlendirme süreçlerinin nasıl yürütülebileceğine dair kapasite geliştirme potansiyeli taşımaktadır.

YİDEP süreçlerinin merkezileşmesiyle birlikte, izleme ve değerlendirme metodolojisinin de standartlaşması ve bu süreçlerin her ilde kurulacak iklim koordinasyonu kurulu

üzerinden yürütülmesi beklenmektedir. Görüşmelerin yapıldığı dönemde henüz yürürlüğe girmemiş olan ve Ağustos 2026'da yürürlüğe giren yönetmeliğin uygulama detayları netleşmediğinden, bazı belediyeler izleme-değerlendirme süreçlerini başlatmak için yönetmeliğin yürürlüğe girmesini beklediklerini belirtmiştir. YİDEP'lerin merkezileşmesiyle yürütülecek izleme çalışması kapsamında, merkezi bir portala girilecek verilerin her sene güncellenmesi ve YİDEP'lerin beş yılda bir yenilenmesi beklenmektedir. Bazı belediyeler bu merkezi sistemin daha detaylı bir izleme ve değerlendirme süreci yürütmelerine imkân sağlayacağını belirtmişlerdir. Sürecin ileriki dönemde sektör bazında yürütüleceği ve düzenli paydaş toplantıları ile çalıştayların izleme-değerlendirme süreçlerine entegre edileceği öngörülmektedir.

4. Politika Önerileri

4.1. Cinsiyete Göre Ayrıştırılmış Veri

- Yerel iklim eylem planları için cinsiyete göre ayrıştırılmış veri setleri standart hale getirilmelidir. Bu veri yalnızca kadın ve erkeklerin toplam nüfustaki payıyla sınırlı kalmamalı, yaş, engellilik, gelir düzeyi, mahalle, göçmenlik durumu, hane yapısı, bakım sorumlulukları ve istihdam durumu gibi sosyal belirleyicileri dikkate alan kesişimsel değişkenleri de içermelidir.
- İklim değişikliğinin etkileri yerel ölçekte farklılaştığı için, özellikle kırılgan grupların mekânsal dağılımını gösteren mahalle düzeyinde veri üretilmelidir. Kadınların, yaşlıların, çocukların, engellilerin, göçmenlerin ve düşük gelirli grupların hangi mahallelerde yoğunlaştığını gösteren veriler, iklim risklerinin ve hizmet ihtiyaçlarının daha doğru ve isabetli şekilde belirlenmesini sağlayacaktır.
- Nicel veriler, nitel verilerle desteklenerek politika tasarımına dahil edilmelidir. Belediyeler, istatistiksel verileri tamamlayacak şekilde farklı yöntemler kullanarak nitel veri üretmelidir. Nitel veri, özellikle bakım emeği, ulaşım ihtiyaçları, enerji yoksulluğu, sağlık riskleri, afetlere hazırlık ve gündelik iklim kırılganlıkları gibi nicel verilerle tam olarak görünürleşmeyen alanların anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.
- Belediyelerin kendi bünyelerinde veri toplama ve veri yönetimi kapasitesi güçlendirilmelidir. YİDEP süreçlerinde kullanılan verinin yalnızca dış kurumlara bağlı kalmaması için belediyeler kendi hizmet alanlarına ilişkin düzenli veri toplamalıdır. Sosyal yardım, ulaşım, enerji yoksulluğu, afet riski, yeşil alan erişimi, hibe kullanımı, sera gazı azaltım çalışmaları ve iklim uyum projeleri gibi alanlarda toplanan veriler cinsiyete ve sosyal kırılganlık göstergelerine göre ayrıştırılmalıdır.
- Kurumlar arası veri paylaşımı için yerel düzeyde düzenli koordinasyon mekanizmaları kurulmalıdır. Belediyeler, Türkiye İstatistik Kurumu, il müdürlükleri, kamu kurumları, meslek odaları, kalkınma ajansları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla düzenli veri paylaşım mekanizmaları oluşturmalıdır. Bu mekanizmalar yalnızca resmi yazışmalara dayalı olmamalı; ilgili kurumların hangi veriye sahip olduğunu, hangi verinin hangi formatta paylaşılabileceğini ve veri güvenilirliğinin nasıl sağlanacağını netleştiren ve süreklilik arz eden çalışma gruplarıyla desteklenmelidir.
- Göçmenlik, sağlık ve kayıt dışı istihdam gibi alanlarda kişisel veri koruma gerekçeleriyle veri paylaşımı sınırlı kalabilmektedir. Bu alanlarda bireysel bilgileri ifşa etmeyen, anonimleştirilmiş ve toplulaştırılmış veri paylaşım modelleri geliştirilerek belediyelerin iklim kırılganlığı analizleri için ihtiyaç duyduğu bilgiye erişimi kolaylaştırılmalıdır.

- Cinsiyete göre ayrıştırılmış veri, izleme ve değerlendirme göstergelerine doğrudan bağlanmalıdır. Toplanan veriler yalnızca plan hazırlık sürecinde arka plan bilgisi olarak kullanılmamalı, YİDEP'lerin izleme-değerlendirme sistemine entegre edilmelidir. Eğitimlere katılan kadın/erkek oranı, yeşil istihdam programlarına erişim, iklim temelli afetlere maruz kalan kırılgan gruplar, afet hazırlığı eğitimlerine katılım, ulaşım ve enerji hizmetlerine erişim gibi sektörel bazda göstergeler düzenli olarak takip edilmelidir.

4.2. Yeşil Dönüşüm

- Yeşil dönüşüm eylemleri adil geçiş perspektifiyle ele alınmalıdır ve bu dönüşümün hemen her sektörde yaratacağı istihdam için gerekli insan kaynağı toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilerek yetiştirilmelidir. Bu bağlamda gerekli yeşil beceri ve uzmanlık eğitimleri toplumsal cinsiyet eşitliği hedefleriyle birlikte planlanmalıdır. İklim eylem planlarında yeşil iş alanlarının hangi sektörlerde gelişeceği, bu alanlarda kadınların ve kırılgan grupların nasıl yer alacağı ve hangi beceri geliştirme programlarına ihtiyaç duyulduğu açık biçimde tarif edilmelidir.
- Kadınların yeşil sektörlerdeki istihdamı, geleneksel el emeğine dayalı ve statüsü düşük kabul edilen işlerle sınırlı kalmamalıdır. Belediyeler, kadınlara yönelik yeşil istihdam programlarını yalnızca geri dönüşüm ürünlerinin işlenmesi, el becerisine dayalı üretim, bakım ve yeniden üretim emeğiyle ilişkili alanlarda kurgulamak yerine, yenilenebilir enerji, enerji verimliliği, mühendislik, teknik bakım, veri analizi, iklim dirençliliği, yeşil altyapı planlaması ve proje yönetimi gibi mesleki vasıf gerektiren alanlara erişimi de kapsayacak şekilde tasarlamalıdır.
- Yeşil beceri programları kadınlar, kız çocukları ve kırılgan gruplar da hesaba katılarak geliştirilmelidir. Belediyeler, meslek edindirme kurslarını teknik eğitimleri, staj programlarını ve sertifikalı beceri geliştirme faaliyetlerini yeşil dönüşüm hedefleriyle ilişkilendirmelidir. Özellikle enerji sektörü, sürdürülebilir tarım, döngüsel ekonomi, iklime dirençli altyapı ve sürdürülebilir ulaşım alanlarında kadınların teknik kapasitesini artırmaya yönelik programlar geliştirilmelidir.
- Kadın kooperatifleri ve kadın üreticiler yeşil kalkınma politikalarının aktif paydaşı haline getirilmelidir. Belediyeler, kadın kooperatiflerini ve kadın üreticileri yalnızca desteklenen gruplar olarak değil, sürdürülebilir tarım, yerel gıda sistemleri, döngüsel ekonomi ve iklim değişikliği bağlamındaki uyum uygulamalarının aktif özneleri olarak da konumlandırmalıdır. Bu kapsamda kadın kooperatiflerine teknik danışmanlık, pazara erişim, finansman, yerel tedarik zincirlerine katılım ve iklim dostu üretim pratikleri konusunda destek sağlanmalıdır.
- Yeşil dönüşüm eylemlerinde kadınlar yalnızca kırılgan grup olarak değil, bilgi üreten ve uygulayıcı aktörler olarak tanımlanmalıdır. Kadınların gündelik hayat, bakım emeği, gıda üretimi, enerji kullanımı, su tasarrufu, atık yönetimi ve yerel dayanışma pratiklerinden gelen bilgi ve deneyimleri iklim uyum politikalarına

dahil edilmelidir. Ancak bu yaklaşım kadınları yalnızca hane içi sorumluluklar üzerinden konumlandırmamalı, kadınların karar alma, teknik uzmanlık ve profesyonel yeşil istihdam alanlarında da güçlendirilmesini hedeflemelidir.
- Belediyelerin genel eşitlik politikaları yeşil dönüşüm hedefleriyle ilişkilendirilmelidir. Yerel eşitlik eylem planları, stratejik planlar ve kadın politikaları, iklim eylem planlarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Farklı eylem planlarının yeşil dönüşüm ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları bağlamında uyumlanması yolu ile kadınların kent yaşamına katılımı, hareketliliği, ekonomik açıdan güçlenmesi ve karar alma süreçlerine dahil edilmesi, yeşil dönüşüm politikalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmelerini sağlayacaktır.

4.3. Katılımcılık Mekanizmaları

- Katılımcılık süreçleri hazırlık aşamasıyla sınırlı kalmamalı, YİDEP'lerin tüm uygulama döngüsüne yayılmalıdır. Bu kapsamda izleme-değerlendirme raporları paydaşlarla düzenli olarak paylaşılmalı, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında çalışan örgütler, kooperatifler ve meclislerin yanı sıra mahalle temsilcileri, meslek odaları, ekoloji örgütleri, engelli örgütleri, göçmenlerle çalışan kurumlar ve yerel inisiyatiflerden geri bildirim alınmalıdır.
- Paydaş analizi toplumsal cinsiyet eşitliği ve kesişimsellik perspektifiyle yürütülmelidir. YİDEP süreçlerine dahil edilecek aktörler belirlenirken yalnızca kurumsal ve sektörel temsil değil, iklim değişikliğinden farklı biçimlerde etkilenen grupların temsili de gözetilmelidir. Dezavantajlı grupların katılımını sağlamak ve kolaylaştırmak için erişilebilir katılım mekanizmaları kurulmalıdır.
- Katılımın niteliği yalnızca katılımcı sayısı üzerinden değerlendirilmemelidir. Belediyeler, paydaş toplantılarının başarısını değerlendirmek için, katılımcıların kimler olduğunu, hangi grupların temsil dışında kaldığını, hangi önerilerin plana yansıdığını ve katılımcıların karar alma süreçlerini ne ölçüde etkileyebildiğini ölçen niteliksel göstergeler geliştirmelidir.
- Paydaş toplantıları etkili bir şekilde yapılandırılmalıdır. İklim değişikliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, enerji yoksulluğu, ulaşım, afetlere hazırlık, bakım emeği ve kamusal alan kullanımı gibi tematik başlıklar etrafında odaklı toplantılar düzenlenmelidir. Toplantılarda katılımcılara önceden bilgi notları sunulması, tartışma sorularının netleştirilmesi ve elde edilen geri bildirimlerin hangi mekanizma ile plana aktarılacağının şeffaf biçimde paylaşılması gibi yöntemler geliştirilmelidir.
- Belediye içinde iklim değişikliği ve eşitlik birimleri arasında kurumsal eşgüdüm güçlendirilmelidir. İklim eylem planlarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle hazırlanması ve uygulanması için iklim değişikliği, strateji geliştirme, sosyal hizmetler, kadın çalışmaları ve eşitlik birimleri ile kent konseyi mekanizmaları arasında düzenli işbirliği geliştirilmelidir. Belediyelerde eşitlik birimleri veya eşitlik masaları, iklim eylem planlarının hazırlanması, uygulanması ve izlenmesi süreçlerine doğrudan dahil edilmelidir.

- Katılımcılık süreçleri için yeterli zaman, bütçe ve uzmanlık ayrılmalıdır. İklim eylem planlarının kısa süreli hazırlık takvimleri, katılımı çoğu zaman sınırlı sayıda paydaş toplantısına indirgemektedir. Belediyelere daha kapsamlı katılım süreçleri için gerekli olan toplantı kolaylaştırıcılığı, toplumsal cinsiyet ve sosyal kapsayıcılık uzmanlığı ve yerel saha çalışması için gerekli destek sağlanmalıdır.

4.4. İzleme ve Değerlendirme

- İzleme ve değerlendirme süreçleri belediyelerin stratejik planları ve yerel eşitlik eylem planlarıyla ilişkilendirilmeli, böylece iklim eylemlerinin belediyenin kurumsal planlama ve bütçeleme süreçlerine entegrasyonu güçlendirilmelidir.
- Belediyelerde izleme ve değerlendirme süreçlerinden sorumlu birimlerle diğer ilgili daire başkanlıkları arasında düzenli veri paylaşımı ve koordinasyon mekanizmaları oluşturulmalıdır. Bu amaçla birimler arası çalışma grupları kurulmalı ve izleme süreçleri yalnızca iklim değişikliği birimlerinin sorumluluğu ile sınırlı olmamalıdır.
- İzleme ve değerlendirme raporları düzenli aralıklarla hazırlanmalı ve kamuoyuyla paylaşılmalıdır. Düzenli izleme takvimleri oluşturularak, planlarda öngörülen eylemlerin ilerleme durumu şeffaf biçimde raporlanmalıdır. Raporların il genelindeki paydaşlarla bir araya gelinerek değerlendirileceği ve görüş alınacağı toplantılar düzenlenmelidir.
- Niceliksel olarak ölçülmesi zor olan farkındalık, katılımcılık, toplumsal etki, kapasite geliştirme ve toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı faaliyetler için nitel izleme yöntemleri geliştirilmelidir. Belediye faaliyet raporları, saha gözlemleri, paydaş görüşmeleri, odak grup toplantıları ve yerel geri bildirim mekanizmaları bu sürece dahil edilmelidir.
- YİDEP süreçlerinde kullanılacak standart metodoloji, belediyelerin yalnızca teknik değil, sosyoekonomik göstergeleri de izlemesini sağlayacak biçimde tasarlanmalıdır.
- İklim eylemlerinin kırılgan gruplardaki etkilerini izlemek için cinsiyet, yaş, engellilik, gelir düzeyi, mahalle, kırsal/kentsel yerleşim ve göçmenlik durumu gibi değişkenleri birlikte ele alan kesişimsel veri setleri kurulmalıdır. Bu grupların iklim değişikliği bağlamında kırılganlık dışında da tanımlanmaları sağlanmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilişkili iklim eylemleri için yalnızca faaliyet sayısını değil, bu faaliyetlerin kimlere ulaştığını ve hangi sonuçları ürettiğini izlemeye imkân veren göstergeler geliştirilmelidir. Bu kapsamda katılımcıların cinsiyet dağılımı, kadınların karar alma süreçlerine katılımı, kadın çiftçi/işçi/kooperatiflerine verilen destekler ve enerji yoksulluğu gibi alanlarda toplanacak veriler izleme ve değerlendirme raporlarına dahil edilmelidir.
- Belediyelere yönelik izleme ve değerlendirme eğitimleri yaygınlaştırılmalı, bu eğitimlerde özellikle eylemlerin toplumsal etkilerinin ve toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı faaliyetlerin nasıl izlenip değerlendirileceğine dair pratik yöntemler sunulmalıdır.

5. Sonuç

Bu araştırmada, Türkiye'de belediyeler tarafından hazırlanan yerel iklim eylem planlarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini hangi düzeyde içerdiği ve bu perspektifin planlarda nasıl kurgulandığı incelenmiştir. Araştırma bulguları üç temel noktaya işaret etmektedir. İlk olarak, Türkiye'de belediyeler tarafından hazırlanan yerel iklim eylem planlarında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin henüz sistematik ve bütüncül bir biçimde yerleşmemiş olduğu görülmektedir. İkinci olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğine yer veren planlarda kadınlar çoğunlukla iklim değişikliği bağlamında kırılgan gruplar arasında tanımlanmakta olup bu yaklaşım kadınlara yönelik politika ve önlemlerin de büyük ölçüde sosyal destek ve koruma ekseninde şekillenmesine yol açmaktadır. Üçüncü olarak, sınırlı sayıda belgede kadınlar yeşil dönüşüm ile birlikte gelişecek yeni sektörlerdeki istihdam potansiyeli üzerinden değerlendirilmektedir. Kadınların iklim değişikliği bağlamındaki rollerinin kırılganlıkla sınırlanmaması için, enerji sektörü, sürdürülebilir tarım, döngüsel ekonomi, iklim dirençli altyapı ve sürdürülebilir ulaşım gibi alanların toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden planların bütününe entegre edilmesi gereklidir. Bunu gerçekleştirmek için planların uygulama altyapısını oluşturan veri toplama, katılımcılık ve izleme-değerlendirme mekanizmalarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifiyle sistematik bir biçimde yapılandırılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, kentsel iklim politikalarının yalnızca teknik bir perspektifle değil, toplumsal eşitsizlikleri ve insan haklarını merkeze alan bir iklim adaleti yaklaşımıyla ele alınması gerektiği varsayımından hareket edilmiştir. Bulgular, Türkiye'de yerel iklim eylem planlarının çok katmanlı ve çok aktörlü bir yönetişim ağı içerisinde hazırlanmasına rağmen, yerel iklim politikalarının içeriğinin ve niteliğinin büyük ölçüde belediyelerin kurumsal kapasitesine, uzman personel varlığına, öz finansman kaynaklarına ve uluslararası ağlar ile finansman olanaklarına erişimine bağlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, uluslararası bağlantıları ve kaynaklara erişimi daha güçlü olan belediyeleri iklim politikaları geliştirme konusunda avantajlı bir konuma yerleştirmektedir. Yerel iklim yönetişiminin henüz tam anlamıyla kurumsallaşmamış olması, planların hazırlanması ve uygulanmasında belediyeler arasında önemli farklılıklar yaratmaktadır. Ayrıca, uluslararası norm ve ilkelerin yerel düzeyde ne ölçüde hayata geçirileceği yalnızca bu normların varlığına değil, kurum içi koordinasyona, uzmanlığa ve plan sürecindeki aktörlerin inisiyatifine de önemli ölçüde bağlıdır.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere, toplumsal cinsiyet eşitliği, yerel iklim eylem planlarında henüz öncelikli bir politika alanı olarak yer almamaktadır. Yerel iklim eylem planlarında özellikle yeşil dönüşümün farklı sektörler üzerindeki etkileri ve ortaya çıkacak yeni beceri ihtiyaçları yeterince analiz edilmemekte, bu süreçlerin kadınlar açısından yaratacağı fırsatlar ve riskler değerlendirilmemektedir. Ayrıca mevcut uygulamalarda kadınların çoğunlukla geleneksel toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilen üretim alanlarına yönlendirildiği görülmektedir. Buna karşın, yeşil sektörlerde kadın istihdamının artırılması, kadınların yalnızca kırılgan grup olarak tanımlanması-

nın ötesine geçilmesi açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Ancak, kadınlar ve toplumsal cinsiyet eşitliği konuları bazı planlarda kırılgan gruplar başlığı altında ele alınsa da, karar alma, katılım, bütçeleme, veri üretimi, izleme ve değerlendirme süreçlerine sistematik bir biçimde entegre edilmiş değildir. Bu entegrasyonun sağlanabilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin yerel iklim politikalarına bütüncül biçimde yansıtılabilmesine ve veri toplama, katılımcılık ve izleme-değerlendirme mekanizmalarının bu perspektif gözetilerek tasarlanmasına bağlıdır.

Araştırma bulguları, veriye erişimin YİDEP hazırlık süreçlerinin en önemli kısıtlarından biri olduğunu göstermektedir. Görüşmeciler, ihtiyaç duyulan verilerin mevcut olmaması, veri yönetiminde yetki ve sorumlulukların farklı kurumlar arasında dağılmış olması, kurumların veri paylaşımına yönelik isteksizliği ve mevcut veriler arasındaki bazı tutarsızlıklar nedeniyle önemli zorluklar yaşandığını belirtmiştir. Özellikle cinsiyete göre ayrıştırılmış veriler, sosyoekonomik göstergeler, kadın istihdamı, göç ve sağlık verileri gibi iklim adaleti açısından kritik öneme sahip alanlarda ciddi veri eksiklikleri bulunmaktadır. Ayrıca mahalle ölçeğinde veri yetersizliği, yerel ihtiyaçların ve kırılganlıkların tespitini güçleştirmektedir. Buna karşın belediyeler ve sivil toplum, özel sektör, akademi gibi ilgili diğer paydaşlar, nitel gözlemlerden ve yerel deneyimlerden yararlanmak, farklı kurumlar arasında bilgi paylaşımını artırmak, alternatif veri kaynakları geliştirmek ve eksik verilerin üretilmesini izleme-değerlendirme göstergeleri aracılığıyla teşvik etmek gibi yöntemlerle bu eksiklikleri gidermeye çalışmaktadır. Bu durum, veri toplamanın yalnızca teknik bir süreç değil, aynı zamanda kurumlar arası işbirliği ve yönetişim kapasitesiyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bir diğer önemli bulgu, YİDEP uygulama altyapısının temel alanlarından biri olan katılımcılığın planlarda genel olarak benimsenmesine rağmen, katılımın niteliği ve kapsayıcılığı konusunda önemli sınırlılıkların bulunmasıdır. Katılımcılık süreçleri zaman zaman ikinci planda kalmakta, özellikle dezavantajlı kadınların ve iklim değişikliğinden orantısız etkilenen grupların karar alma mekanizmalarındaki temsili sınırlı kalmaktadır. Ayrıca paydaş toplantılarındaki sayısal katılımın her zaman nitelikli katılıma dönüşmediği, katılım kültürünün zayıflığı, iklim değişikliği ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkinin yeterince tartışılmaması ve toplantıların etkili biçimde yapılandırılamaması gibi faktörlerin katılımın niteliğini sınırladığı görülmektedir. Buna karşın, kent konseyleri ve meslek odaları gibi ağlardan yararlanılması, sosyal kırılganlık analizlerinin paydaşlarla birlikte yürütülmesi ve katılımcılığın izleme-değerlendirme aşamalarına da taşınması gibi yöntemler katılımcılığı güçlendirmektedir. Elde edilen bulgular, katılımcılığın yalnızca plan hazırlık aşamasında gerçekleştirilen bir faaliyet olarak değil, karar alma, uygulama ve izleme süreçlerini kapsayan bir ilke olarak ele alınmasının önemine işaret etmektedir.

Araştırma bulguları ayrıca yerel iklim eylem planlarında izleme ve değerlendirme süreçlerinin de henüz yeterince kurumsallaşmadığını göstermektedir. Mevcut uygulamalarda izleme çalışmaları büyük ölçüde sera gazı emisyonları gibi teknik azaltım göstergelerine odaklanırken, iklim politikalarının sosyal etkilerini ve toplumsal cinsiyet eşitliği boyutunu değerlendirecek göstergeler sınırlı kalmaktadır. İnsan kaynağı ve

bütçe yetersizlikleri, kurum içi koordinasyon eksiklikleri ve bu alandaki uzmanlık ihtiyacı izleme-değerlendirme süreçlerinin etkinliğini azaltan başlıca faktörler olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın, uluslararası ağlar ve fon mekanizmalarıyla desteklenen planlarda daha sistematik izleme-değerlendirme uygulamalarının geliştirildiği, bazı belediyelerde ise YİDEP'lerin stratejik planlar ve yerel eşitlik eylem planlarıyla ilişkilendirilerek sosyal etkileri de kapsayan değerlendirme mekanizmalarının oluşturulduğu görülmektedir.

Yazarlar Hakkında

Dr. Özlem Aslan, Kadir Has Üniversitesi Ortak Dersler Bölümünde öğretim üyesidir. Doktorasını Toronto Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde tamamlamıştır. Çalışmaları demokratik teori, feminist teori ve çevre çalışmalarının kesişimine odaklanmaktadır. Kristen Biehl ile birlikte *Göç ve Çevre Çalışmalarında Toplumsal Cinsiyet Nerede? Türkiye'de Sivil Toplumdan Örnekler* başlıklı raporu hazırlamıştır. İstanbul Politikalar Merkezi Gelecek Hakkı Programı kapsamında kaleme aldığı *Dirençli Toplumlardan Sorumlu İdarelere: İklim Temelli Aşırı Hava Olaylarına Hak Temelli Bir Yaklaşım* başlıklı raporu Nisan 2022'de yayımlanmıştır.

Dr. Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, sosyoloji alanındaki doktorasını 2018 yılında Sussex Üniversitesinde tamamlamıştır. Araştırmaları toplumsal cinsiyet sosyolojisi, eleştirel erkeklik çalışmaları, toplumsal cinsiyet karşıtı politikalar, sakatlık ve militarizm konularına odaklanmaktadır. UniSAFE ve Countering Backlash gibi uluslararası araştırma projelerinde araştırmacı olarak görev almıştır. İsveç'in İstanbul Başkonsolosluğunun desteğiyle "Şiddetsiz Erkeklikler" ve "Lise Çağındaki Genç Erkekler için Eşitlik Kuşağı Modülü" projelerini yürütmüştür.

Künye

Yayıncı: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği
Yayın koordinatörü: Cem Bico
Editör: Defne Orhun
Katkıda bulunanlar: Ebrar Begüm Üstün, Dr. Nuran Talu
Sayfa düzeni: Sinan Kılıç, Alef Editoryal Tasarım
Kapak görseli: Emre Aluç

ISBN 978-605-66143-9-2
Yayın yeri ve tarihi: Çevrimiçi, Kasım 2026
https://tr.boell.org/tr

Bütün hakları saklıdır. Görüş ve değerlendirmelerin sorumluluğu yazarlara aittir. Kaynak gösterme ve paylaşım koşulları, belirtilen telif ve lisans hükümlerine tabidir.